

З М І С Т

	Стор.		Стор.
Перед новою дорогою	1	НАРИСИ ПРО МАЙСТРІВ	
ПИТАННЯ ФІЛОЛОГІИ		Олександр Моторний — Сила слова . . .	69
Г. К. Сидоренко — Історичні коріння і тенденції розвитку українського вірша	6	ТРИБУНА СЛОВЕСНИКА	
Ф. М. Білецький — Жанрова характеристика повісті «Борислав сміється»	15	І. Л. Мазур — Суперечки про новий підручник	72
Д. Х. Баранник — Синтаксичні особливості числівників	20	О. М. Бандура — З урахуванням вікових особливостей	74
І. Р. Вихованець — Часова конструкція «в + знахідний відмінок»	25	П. А. Гудим — Орієнтуватись на сучасність	75
МЕТОДИКА ЛІТЕРАТУРИ		І. М. Проценко — Думки різні — бажання одне	77
В. Я. Неділько, О. Л. Осінкіна — Виготовлення і використання діафільмів з літератури	29	КОНСУЛЬТАЦІЯ	
Б. І. Тимохін — Виховна спрямованість читачької конференції	32	В. М. Кулаковський — Відзначення 200-річчя Коліївщини в школі	79
О. О. Кулинич, І. О. Ткач — Інтернаціональні зв'язки	36	Відповіді читачам	82
І. Д. Пеліпейко — Конкурс юних фольклористів	40	О. С. Стрижак — Етимологічні етюди	83
МЕТОДИКА МОВИ		Увага — стиль!	84, 93
Р. Ю. Таращанська — Послідовність розумових операцій у вивченні граматичного правила	44	РЕЦЕНЗІИ ТА ОГЛЯДИ	
В. С. Сидоренко — Вправи з евфонії	47	П. Демиденко — Дитяча література .	85
Ю. Д. Руденко — Емоційний заряд уроку	50	М. Вербівець — А. М. Сафонова. Виховання навичок аналізу прозового твору	86
В. Т. Горбачук, В. В. Сидорченко		С. П. Самійленко — І. М. Керницький. Система словозміни в українській мові	88
О. Н. Яворська — Динамічні таблиці на уроках фонетики і морфології	55	С. І. Дорошенко — А. П. Коваль. Практична стилістика сучасної української мови	90
Г. А. Чепурний — З досвіду вивчення мови в школі працюючої молоді	58	ПАМ'ЯТНІ ДАТИ	
УЧИТЕЛЕВИ МОЛОДШИХ КЛАСІВ		В. Колос — Іван Манжура (До 75-річчя з дня смерті)	92
О. І. Киричук — Додаткова інформація на уроках читання	63	ХРОНІКА	
Л. Лескова, Н. Вайнишок — Пояснення нових слів	67	Пам'яті Л. А. Булаховського	94
		М. В. Наукове засідання	95

Головний редактор П. Д. МИСНИК

Редакційна колегія: В. Ф. АНІСОВ (заст. головного редактора), О. М. БЕЛЯЄВ, Т. Ф. БУГАЙКО, Ф. Т. ЖИЛКО, Н. Д. КОВАЛЕНКО, С. А. КРИЖАНІВСЬКИЙ, Т. І. ЛЯШЕНКО, О. Р. МАЗУРКЕВИЧ, А. П. МЕДУШЕВСЬКИЙ, М. В. ПАВЛОВИЧ, І. І. ПІЛЬГУК, М. А. РУДЕНКО, Н. Т. РУДИК, І. О. СИНИЦЯ

Відповідальний секретар Д. О. БАКУМЕНКО

Журнал «Український язык и литература в школе»
(на українском языке)

Техред. О. О. Чала. Коректори: О. І. Соловйова, А. Б. Кирнос, Л. М. Белякова.

Адреса редакції: Київ, ГСП, вул. Юрія Коцюбинського, 5, телефони: комутатор 79-80-71; дод. 3-13, 3-21, 3-23; 79-04-69.

БФ 28050. Підписано до друку 23.V 1968 р. Фіз. арк. 6. Умовн. 8,4 Обл. видавн. 9,5

Формат паперу 70×108¹/₁₆. Тираж 47180. Зам. К-90.
Видавництво «Радянська школа»

Київська обласна друкарня, вул. Леніна, 19.

Методика літератури

В. Я. НЕДІЛЬКО,
(Київ)

О. Л. ОСІНКІНА
(Житомирська обл.)

Виготовлення і використання діафільмів з літератури

Серед технічних засобів, які запроваджуються на уроках літератури, вчителі найчастіше звертаються до діафільмів. Це обумовлено зручністю використання їх, нескладністю апаратури, а також наявністю стрічок про всіх письменників, творчість яких вивчається за програмою, і багатьох інших.

Словесники України мають багатий досвід використання діафільмів. Чимало вчителів підходять до застосування цього виду унаочнення в практичній роботі вміло, з творчою видумкою. Є й спроби узагальнити цей досвід, осмислити його. І все ж ґрунтовного науково-теоретичного дослідження про методику використання діафільмів, яке базувалося б на психологічних засадах сприйняття їх учнями, на сьогодні ще нема. Не претендуємо на те в цій статті і ми. Нам хотілося б лише звернути увагу вчителів на майже не висвітлені в методичній пресі питання зв'язку діафільмів з місцевим літературним матеріалом, а також розповісти про досвід виготовлення діафільмів власними силами.

Чималого досвіду в цій галузі набули словесники шкіл Житомирщини — І. І. Мацапура (Вишевицька СШ), Д. М. Ткаченко (СШ № 1 м. Радомишля), В. Г. Сис (школа-інтернат № 1 м. Житомира) та ін. Обласний інститут удосконалення кваліфікації вчителів систематично проводить семінари, присвячені впровадженню технічних засобів, щороку пропагує використання вчителями на уроках діафільмів та місцевого матеріалу. Як правило, при вивченні творчості Лесі Українки, М. Коцюбинського, О. Довженка та інших письменників, чий імена пов'язані з цим краєм, учителі, перш ніж використати діафільми, організують з учнями літературні екскурсії по пам'ятних місцях, розповідають їм про життя письменників та історичні події. Звичайно, після цього і на уроці, коли демонструються діафільми, учні пов'язують бачене на екскурсії з окремими кадрами, глибше усвідомлюють матеріал.

Якщо немає можливості провести екскурсію цілим класом, пам'ятні місця відвідує група учнів, яким вчителі дають певні завдання. Школярі завчасно готуються до цього, переглядають стрічку, глибше знайомляться з творчістю письменника і на уроці коментують діафільм, доповнюючи його побаченим та почутим під час екскурсії. Іноді учні готують невеликі реферати про життя певного письменника в їхньому краї, про твори, які тут були написані, тощо. Зачитувати реферати доцільно перед демонструванням діафільму. Увага учнів тоді активізується, вони глибше, з більшим інтересом сприймають виучувану тему. Для закріплення одержаних знань учитель ставить приблизно такі запитання: Які твори написав І. Кочерга в нашому місті? У яких газетах працював і про що він найчастіше писав? Як зображено минуле Житомира в п'єсі «Алмазне жорно»? та ін. Корисно реферати й перегляд діафільму проводити одночасно. Цікавою є й така форма роботи, коли учні спочатку переглядають діафільм, а потім дістають завдання відшукати у місті будинки, де колись жив чи працював письменник, людей, які знали його

особисто, газети та інші видання, зображені на кадрах діастрічки. Виконану учнями роботу вчитель підсумовує у формі фронтальної бесіди або під час індивідуального опитування.

Велике враження на учнів справляють діафільми, виготовлені власними силами на місцевому матеріалі.

Дехто може запитати: Чи варто на це витратити так багато часу й зусиль, коли значно простіше придбати готовий діафільм? Адже він зроблений кваліфікованими майстрами і, звичайно ж, кращий, змістовніший? — Все залежить від теми діафільму. Виготовляти, скажімо, в Житомирі фільм про Панаса Мирного, робити його виключно на літературних джерелах, мабуть, справді недоцільно, бо він буде дублювати стрічку студії хронікально-документальних фільмів. Коли ж тема пов'язана з життям того чи іншого письменника у цьому краї, то в діафільмі можна вдало використати місцевий матеріал і освітити її чіткіше, глибше, дохідливіше. Це можуть бути діафільми приблизно такого характеру: «Літературна географія нашого міста (області)», «По місцях Лесі Українки», «Іван Кочерга — наш земляк» тощо.

Треба сказати, що робота ця досить складна, але разом з тим і корисна та цікава. Складність її полягає в тому, що вона вимагає певної літературної, фототехнічної підготовки, потребує значного часу. Зате в процесі самостійного виготовлення діафільму учні набувають ґрунтовних знань з літератури, їм прищеплюється любов до письменника, виникає прагнення якнайбільше довідатися про його життя і творчість. Крім того, створення діафільму цементує учнівський колектив, зміцнює міжпредметні зв'язки, розвиває допитливість, ініціативу, творчі здібності учнів, привчає їх переборювати труднощі, звертає їх зацікавлені погляди на природу, історичне минуле та сучасне рідного краю.

Для роботи по виготовленню діафільмів потрібні спільні зусилля принаймні двох гуртків — літературного та фото, але як до цього приєднуються ще краєзнавчий, історичний, художній та інші гуртки, то буде вже зовсім добре. Визначивши тему діафільмів, варто на спільних засіданнях обговорити характер роботи, розподілити обов'язки. Найдоцільніше утворити кілька груп, яким доручити виконання окремих циклів роботи. Так, членам літературного гуртка, які виявили певні творчі нахили, доручається написати сценарій. Учителю допоможе їм скласти план, ознайомитися з основними вимогами до сценарію: вичерпність теми, послідовність розповіді, лаконічність та образність мови. Варто, ставлячи завдання гуртківцям, переглянути кілька діафільмів, докладно розглянути їх побудову, зміст кадрів та форму підтекстовок.

Другій групі, скажімо, членам художнього гуртка, доручається художнє оформлення: виготовлення заставок, рамок, орнаментів, а також написання підтекстовок. Для цього завчасно обирається і обговорюється шрифт підписів тощо. Добре, коли в школі є учні-художники, які змогли б намалювати до творів письменника ілюстрації. Проте використовувати їх у діафільмі можна лише тоді, коли вони з погляду художнього бездоганні.

Шкільні краєзнавці визначають об'єкти для фотографування — відшуковують будинки, де мешкав, учився, працював письменник, людей, які його знали, готують для фотографування твори, написані тут, можливо, розшуковують (в архіві, у приватних осіб, у музеях) автографи цих творів. Члени фотгуртка дістають завдання виготовити, згідно з сценарієм, фотознімки. Зміст їх визначається сценарною групою та наслідками пошуків краєзнавців.

Усі ці знімки, підтекстовки, матеріали художнього оформлення монтуються на окремих планшетах, перефотографовуються на негативну плівку, після чого з допомогою апарата АКД-55 передруковуються на позитивну плівку — і діафільм готовий.

Зрозуміла річ, що все це так легко і швидко робиться тільки на па-

пері. Насправді трапляється багато перешкод і труднощів. Та ось діастрічка готова. Для демонстрування її треба підготувати групу з учасників гуртка художнього читання, які б виразно читали підтекстовки, або й спеціально складений літгуртківцями поширений коментар, уривки з творів письменника тощо.

Такий діафільм залишається в арсеналі вчителя літератури як зброя великої виховної сили. Він допоможе йому глибше подати на уроках літератури творчість виучуваного письменника, прищепити учням любов до неї.

На жаль, ми ще не можемо похвалитися великою кількістю діафільмів, виготовлених силами учнів. Тому кожному крупинку цього цікавого досвіду треба уважно вивчати й популяризувати. З цього погляду варта уваги робота вчителя Яблунецької СШ (Житомирщина) С. О. Пульте-ра над виготовленням діафільму «По місцях Лесі Українки». Під час літніх канікул він разом з учнями вирушив у подорож по місцях, пов'язаних з іменем поетеси. Екскурсанти побували в Новоград-Волинському, відвідали будиночок, де поетеса народилася і провела дитячі роки, побачили кам'яні береги Случі, бистрими хвилями якого любила вона милуватися. В обласному краєзнавчому музеї уважно ознайомилися з експозицією Лесі Українки, розглянули там її особисті речі. Учні зафотографували все, що було потрібно для створення діафільму, а вже потім почався процес оформлення текстів тощо. Діафільм вийшов досить вдалий.

Коли розпочалося вивчення творчості Лесі Українки, вже на вступному уроці учні побачили на екрані будинок-музей Лесі Українки і одночасно почули вірш Петра Дорошка «Будинок над Случчю», надрукований в обласній газеті «Радянська Житомирщина»:

Де б'ється Случ у береги камінні,
Незмінним у мінливості століть
В старому Новограді на Волині
Старесенький будиночок стоїть.
Непоказний, низенький, клямки ржаві,
Та ми в шанобі зніmemo шапки:

Він береже нетлінну частку слави,
Що наш народ нестиме крізь віки.
Цього будиночка привітні стіни,
Домашня тишина його тепла
Була найпершим світлом для дитини,
Що народилась тут і тут зросла.

Учитель демонструє далші кадри, а учениця продовжує читати:

Русалкою вистрибувала в плесі,
Над Случчю на вінки збирала цвіт.

Зросла, назвалась Українка Леся
І воїном пішла в широкий світ.

При вивченні драми-феєрії «Лісова пісня», використовуючи одноіменний кольоровий діафільм, учитель звертає увагу на красу природи, учні пригадують мальовничі місця Волині, бачені ними під час літературної екскурсії.

Досвід по виготовленню саморобних діафільмів та методика їх використання, як і «прив'язка» діафільмів до місцевого матеріалу, безумовно, заслуговують на увагу не тільки вчителів-практиків, а й науковців-методистів.

